

Література

1. Аксенов Г. А. Земельные правоотношения в СССР. — М., 1958. — 356 с.; Веденичев П. Ф. Земельные ресурсы Украинской ССР и их хозяйственное использование. — К.: Наук. думка, 1972. — 346 с.; Оптимизация использования и охраны земельных ресурсов / Под ред. В. П. Цемко. — К.: Наук. думка, 1989. — 292 с.; Титова П. Земля як об'єкт правового регулювання // Право України. — 1998. — № 4. — С. 10–15; Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. — Х.: Консум, 1998. — 224 с.; Михайлова С. В. Соціальне значення землі // Проблеми законності. — 2000. — № 44. — С. 92–95 та ін.
2. Земельний кодекс України. — Х.: Одиссей, 2002. — 600 с.
3. Екологічне право: Особлива частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс / За ред. В. І. Андрейцева. — К.: Істина, 2001. — С. 206.
4. Аграрне право України: Підручник / За ред. О. О. Погрібного. — К.: Істина, 2004. — С. 213.
5. Советский энциклопедический словарь. — М., 1986. — С. 1048.
6. Титова П. Новий Земельний кодекс України: екологізація його норм // Підприємство, господарство і право. — 2002. — № 7. — С. 94–96.

УДК 349.412:502

*А. Й. Годовашюк***ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ПРАВ НА ЗЕМЛІ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ**

Поведінка суб'єктів прав на землі природно-заповідного фонду значною мірою впливає на стан самого природно-заповідного фонду. Саме від неї залежить: чи зможуть наступні покоління побачити усю красу та незайманість тих небагатьох куточків природи, що належать до природно-заповідного фонду України. Тому питання щодо особливостей правового статусу суб'єктів прав на землі носить актуальний характер як для нашого сьогодення, так і для майбутнього. Завдяки праву визначається міра можливої та належної поведінки суб'єктів, що сприяє оптимальному використанню, збереженню та відтворенню природно-заповідного фонду.

Досить багато літератури та наукових праць присвячено визначенню статусу суб'єктів прав. Що ж стосується прав на землі, то окремі питання щодо правового статусу суб'єктів розроблялися такими вченими, як І. І. Каракаш, В. В. Петров, Н. Р. Малишева, Ю. С. Колбасов, С. О. Боголюбов, Ю. О. Вовк, Ю. С. Шемшученко, П. О. Гвоздик та ін.

В правових відносинах беруть участь громадяни і утворені ними для своїх приватних та суспільних інтересів організації: держава та її органи, підприємства, установи і т. д. Для участі у правовідносинах особи та організації повинні мати певні якості, що визнані та встановлені законом для всіх і кожного з майбутніх учасників правовідносин. Сукупність цих якостей і утворює правосуб'єктність особи чи організації. Таким чином, суб'єктами права є особи або організації, за якими законом визнана особлива юридична властивість правосуб'єктності, що дає їм можливість брати участь в різноманітних правовідносинах з іншими особами та організаціями [1].

Що ж стосується земельної правосуб'єктності, то в загальному вигляді вона являє собою здатність бути учасником суспільних земельних відносин. У праві визначається міра можливої та належної поведінки суб'єктів прав на землі, що забезпечує оптимальний стан природно-заповідного фонду. Земельна правоздатність означає здатність мати права та брати на себе обов'язки відносно землі. Земельні права виникають при народженні і реалізуються громадянином на свій розсуд. Умовно виділяють абсолютні природні земельні права (землі, що використовуються як шляхи сполучення, для задоволення культурно-побутових і комунально-побутових потреб) і відносні земельні права (будівництва та обслуговування будинку і т. п.) [2]. Відмінність їх у тому, що при відносних природних земельних правах вони стають невід'ємними з моменту проведення дій по використанню землі за цільовим призначенням.

Земельна дієздатність — це спроможність особи своїми діями набувати земельні права і створювати для себе земельні обов'язки. Виникнення земельної дієздатності та її обсяг, як і цивільної дієздатності, залежить від віку людини і стану її здоров'я [3].

Самим суб'єктам прав на землі природно-заповідного фонду притаманні відповідні ознаки, що дає можливість наділити їх певними юридичними правами та обов'язками.

Доречною є постановка питання про формування й адекватне закріплення суспільної волі уповноваженими на те органами законодавчої влади щодо об'єктів природно-заповідного фонду. Адже законодавець може не сприйняти або не в повному обсязі охопити суспільну волю, що сформувалася стосовно об'єктів природно-заповідного фонду між суб'єктами права. Тому адекватна законодавча легалізація суб'єктів прав на землі природно-заповідного фонду має важливе значення для розвитку всієї системи земельних суспільних відносин. Недостатньо врегульованою законодавцем є правова ситуація, що склалася з приводу законодавчого закріплення нових форм права власності на землі природно-заповідного фонду. Якщо розглядати право власності суб'єктів на землі природно заповідного фонду, то, згідно з Конституцією України та Земельним кодексом (ст. ст. 45, 78), дані землі можуть перебувати у приватній, комунальній та державній власності [4]. Зокрема Закон України «Про природно-заповідний фонд України» (ст. 4) говорить: території природних заповідників, заповідні зони біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, надані національним природним паркам, є власністю Українського народу. Регіональні ландшафтні парки, зони — буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не надані національним природним паркам, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності Українського народу, так і в інших формах власності, передбачених законодавством України [5].

Також Земельний кодекс України вказує, що суб'єктами прав на землі природно-заповідного фонду, які перебувають у комунальній власності, є території-

альні громади сіл, міст. До земель комунальної власності, які не можуть передаватись у приватну власність, належать землі під об'єктами природно-заповідного фонду, історико-культурного та оздоровчого призначення, що мають особливу екологічну, оздоровчу, наукову, естетичну та історико-культурну цінність.

Держава, як суб'єкт прав на землі природно-заповідного фонду визнана Конституцією, що закріплено також у кодексах та багатьох актах чинного законодавства. До її виключної компетенції належить визначення основних напрямів державної політики в галузі використання, відтворення та охорони природних об'єктів та їх ресурсів [6]. Останнім часом законодавець все частіше вказує на те, що українська держава реалізує свої повноваження щодо відповідних природних об'єктів та їх ресурсів через органи виконавчої влади. Так, відповідно до Земельного кодексу, право державної власності на землі природно-заповідного фонду набувається і реалізується державою в особі Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій. До земель державної власності, які не можуть передаватись у комунальну власність, належать землі під об'єктами природно-заповідного фонду та історико-культурними об'єктами, що мають національне та загальнодержавне значення. До земель державної власності, які не можуть передаватись у приватну власність, належать землі під об'єктами природно-заповідного фонду, історико-культурного та оздоровчого призначення, що мають особливу екологічну, оздоровчу, наукову, естетичну та історико-культурну цінність.

На жаль, невизначеною законодавцем залишається ситуація щодо умов переходу земель природно-заповідного фонду, що знаходяться в державній та комунальній власності, до земель приватної власності. Можливо, законодавцю взагалі було б доречним, більш детально розглянути ситуацію з приводу визначення кола суб'єктів прав на землі природно-заповідного фонду. Передача земель природно-заповідного фонду до приватної власності не може не викликати побоювань щодо правомірного використання даних земель. Адже не існує чітко визначеного переліку прав та обов'язків суб'єктів на землі природно-заповідного фонду, що перебуватимуть у приватній власності. Та чи в загальні дані права та обов'язки, при їх наявності, гарантуватимуть отримання наступними поколіннями природно-заповідного фонду хоча б у тому стані, якому він існує нині. Взагалі є досить спірним питання, чи охопив законодавець усю суспільну волю, вводячи право приватної власності на землі природно-заповідного фонду.

Отже, коло суб'єктів прав на землі природно-заповідного фонду за українським законодавством досить широке, а їх правосуб'єктність не є однаковою.

Особливості правового статусу суб'єктів прав на землі природно-заповідного фонду також безпосередньо залежать від правового режиму земель, на яких знаходяться об'єкти природно-заповідного фонду. Практичне значення поняття «правовий режим» полягає у тому, що його вживання дає можливість визначити порядок використання і охорони даної категорії земель, тобто встановити особливості змісту права власності, використання, управління і т. п. У свою

чергу правовий режим об'єкта природно-заповідного фонду визначає статус земельної ділянки, на якій він знаходиться. Використання поняття «правовий режим», стосовно до земельної ділянки, означає визначення змісту конкретних прав та обов'язків суб'єктів прав на землі, що використовують ділянку на законних підставах. Невід'ємним елементом правового режиму є обмеження прав суб'єктів, що використовують землі природно-заповідного фонду, шляхом встановлення зон з особливими вимогами щодо використання землі, санітарних зон, охоронних зон.

Таким чином, правовий режим земель являє собою визначення в законодавстві змісту права власності, інших прав на земельну ділянку, управління використанням та охороною земельної ділянки шляхом встановлення основного цільового призначення земель, зонування та обмеження прав [7].

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти такого висновку: коло суб'єктів прав на землі природно-заповідного фонду за українським законодавством досить широке, а їх правосуб'єктність не є однаковою. Правовий режим об'єкта природно-заповідного фонду визначає статус земельної ділянки, на якій він знаходиться. Недостатньо чітко визначені у законодавстві умови набуття суб'єктами та передачі права власності на землі природно-заповідного фонду.

Література

1. Общая теория права / Ю. А. Дмитриев, И. Ф. Казьмин, В. В. Лазарев и др.; Под общ. ред. А. С. Пиголкина. — М.: Изд-во МВТУ им. П. Э. Баумана, 1996. — С. 240–242.
2. Шульга М. В. Актуальные проблемы правового регулирования земельных отношений в современных условиях: Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.06. — Х., 1998. — С. 241.
3. Гуревський В. К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення: Монографія. — О.: Астропринт, 2000. — С. 53–54.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3–4. — Ст. 27.
5. Про природно-заповідний фонд: Закон України від 16 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 34. — Ст. 502.
6. Основи напрямки державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затвержені постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 38–39. — Ст. 248.
7. Крассов О. И. Земельное право: Учебник. — М.: Юрист. — 2000. — С. 38–40.